

2.1 Угода про асоціацію як інституційний чинник структурних змін торговельних відносин України та ЄС

Ярослав Жаліло

Вектор європейської інтеграції України на законодавчому рівні було визначено затвердженою Указом Президента України Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу ще в 1998 р. У 2004 р. було ухвалено загальнодержавну Програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС. У 2009 р. – Порядок денний асоціації Україна-ЄС. Статтею 11 Закону України «Про основи внутрішньої та зовнішньої політики» (2010 р.) серед основних принципів зовнішньої політики було визначено «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі».

Між тим, нормативно-правова підготовка євроінтеграційного процесу України залишала осторонь власне торговельні відносини між Україною та країнами ЄС, які традиційно відзначалися досить нестабільною динамікою (Рис. 1).

2.1.1 ЗМІНА ДИНАМІКИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС

Якщо на етапі виходу з трансформаційної кризи та відновлення економічного зростання (1996-2003 рр.) частка товарного експорту з України до ЄС стабільно зростала, сягнувши 37,7 %¹⁴², у подальшому пріоритетність цього географічного напрямку тривалий час послаблювалася, а вказаний показник зменшився до 24,9 % у 2012 р., що навіть нижче частки експорту до країн Азії (25,7 %). Відбувалося це насамперед за рахунок випереджаючого зростання експорту до країн СНД, частка якого збільшилась за 2004-2012 рр. на 11 в.п., і має пояснюватися розвитком виробничої кооперації у цьому напрямку та наростаючим відставанням конкурентоспроможності українських товарів на

¹⁴² Розрахунки в статті побудовано на даних Державної служби статистики України.

європейському ринку. Відповідно, в товарній структурі експорту сформувалося переважання низькотехнологічної продукції: у 2004-2010 рр. частка металургійної продукції в експорті з України до ЄС складала в середньому 31,2 %, мінеральних продуктів – 20,1 %.

Характерно, що динаміка імпорту була значно стабільнішою, а частка товарного імпорту з країн ЄС зростала в період до економічної кризи 2008-2009 рр. практично невпинно, сягнувши у 2007 р. 36,7 %. З нашої точки зору, така динаміка обумовлена вагомістю інвестиційного чинника економічного зростання у цей період та зростанням попиту на інвестиційну продукцію. За підрахунками Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, за період 2004-2010 рр. машини та устаткування (в т.ч. енергетичне) склали 44,8 % імпорту з ЄС до України, ще 15,4 % склали транспортні засоби. 16,6 % імпорту належало продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей.

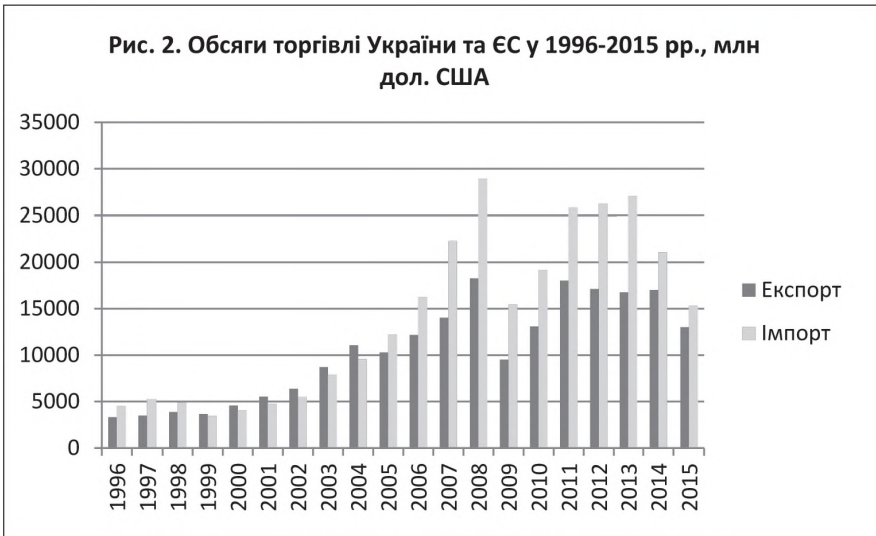
Післякризове відновлення 2010-2013 рр. вже не супроводжувалося помітною активізацією торгівлі України та ЄС. Експорт з України до ЄС не перевищив докризового рівня, а з 2012 р. почав скорочуватися (Рис. 2), натомість помітно активізувалися азійський та африканський напрями. Активніше поживився імпорт з ЄС, утім, також не перевищивши докризового показника, що логічно пояснюється стагнаційними процесами в інвестиційній сфері України.

Показово, що в цей період Україна розпочала практичну реалізацію Порядку денного асоціації України та ЄС, який мав би підготувати Україну до підписання угоди про асоціацію. Між тим, умови, що висувалися Євросоюзом, стосувалися насамперед політичних аспектів (виборчого законодавства, реформ судової системи, органів внутрішніх справ, боротьби з корупцією,

звільнення політичних ув'язнених тощо), які не мали практичного впливу на поточні економічні процеси. Певний позитивний вплив на розвиток економіки мали б завдавати кроки щодо спрощення умов започаткування бізнесу та реєстрації власності, отримання дозволів, захист прав інвесторів, які здійснювалися відповідно до Порядку денного. Проте їхній потенціал так і не було розкрито в умовах наростання депресивних тенденцій як в українській, так і в європейській економіках.

У передкризовому 2013 році взаємній торгівлі України та ЄС було властиво наступне:

- частка товарного експорту до ЄС складала 26,5 %, імпорту – 35,1 %;
- на 10 основних торговельних партнерів припадало 77,4 % експорту та 78,3 % імпорту;
- В структурі експорту переважали металургійна продукція (27,9 %), аграрна сировина та продукція олійно-жирової промисловості (22,6 %), мінеральні продукти (17,9 %). Продукція машино- та приладобудування становила 13,2 % експорту;
- в структурі імпорту переважали продукція машино- та приладобудування (33,2 %), хімічні продукти та полімери (17,2 %), мінеральні продукти (11,9 %) та аграрна і харчова продукція (11,9 %).

Загальне скорочення обсягів зовнішньої торгівлі України у кризовий період 2014-2015 рр. позначилося зменшенням експорту на 39,8 %, імпорту – на 51,3 %. Головними чинниками цього скорочення стали кризові явища, викликані внутрішньою політико-економічною кризою та воєнною агресією з боку

РФ, що призвели до стрімкого падіння інвестиційної активності, втрати доходів та сукупного попиту. У півтора разу скоротився експорт до РФ, що було обумовлено як подальшим розгортанням торговельної війни проти України, так і втратою контролю над частиною території регіонів, які мали традиційно високу експортну орієнтацію.

Втрати в торговельних відносинах на європейському напрямку були відчутно меншими. За вказаний період експорт з України до ЄС зменшився на 22,3 %, імпорт з ЄС – на 43,3 %. Це сприяло тому, що частка ЄС у зовнішньоторговельному обороті України почала динамічно зростати, сягнувши 34,1 % експорту та 40,9 % імпорту. При цьому в структурі *експорту* відбулися відчутні позитивні зрушення (Рис. 3):

1. Розширилася географія взаємної торгівлі. На тлі загального суттєвого скорочення експорт до Португалії збільшився на 20 %, Іспанії – на 5,7 %, Румунії – на 2,1 %. При цьому частка країн Центральної та Східної Європи, які в умовах стагнації в ЄС демонстрували вищі темпи економічного зростання, зменшилася з 44,7 % у 2013 р. до 41,3 % у 2015 р. Утім, географічної диверсифікації експорту у вартісному вимірі не відбулося: частка 10 основних партнерів збільшилася до 78,5 %, а понад половину товарного експорту здійснювалося до 5 країн: Італії, Польщі, Німеччини, Іспанії та Угорщини. Низькі товарних груп притаманна значна географічна концентрація: чверть машинобудівного експорту до ЄС надходить до Угорщини, ще 22,3 % - до Німеччини, 33,6 % експорту металургійної продукції – до Італії, 36,4 % тексти-

Рис. 3. Зміна структури експорту з України до ЄС у 2013-2015 рр., %

лю – до Німеччини, 43,7 % шкур та шкіри – до Італії, ще 37,2 % - до Польщу, 23,4 % агросировини – до Іспанії, майже половина олійножирової продукції – до Італії та Іспанії.

2. В структурі товарного експорту з України до ЄС незначним чином зростає частка аграрної сировини та продукції олійножирової промисловості (1-15 ТН ЗЕД), склавши 25,3 % (Рис. 3). При цьому відбулося збільшення на 28,1 % експорту м'яса птиці (доступ яловичини, свинини та баранини з України на ринок ЄС відсутній), на 40,4 % - борошна та круп. За даними Мінекономрозвитку, у 2015 р. було повністю використано тарифні квоти на безмитне ввезення в ЄС з України меду, ячмінної крупи та борошна, оброблених томатів, вівса, пшениці, кукурудзи та борошна з них, виноградного та яблучного соку. Натомість квоти на ввезення яєць використано на 5 %.
3. Дещо зростає й частка готової харчової продукції – з 4,8 до 5,9 % експорту до ЄС (насамперед за рахунок кондвиробів та готових продуктів зерна). Проте, за даними Мінекономрозвитку, квоти на експорт харчової продукції у 2015 р. Україна використала лише на 0,4 %. Враховуючи, що у зазначений період ціни аграрної та харчової продукції знизилися на 15-20 %, загалом у натуральному вимірі експорт харчової та основних видів аграрної продукції відчутно зріс.
4. Експорт до ЄС металів та виробів з них зменшився на 32,8 %, а частка їх в загальному експорті до ЄС - до 23,6 %, мінеральних продуктів – до 11,3 %. Наголосимо, що ці зміни відбувалися в умовах синхронного зниження цін на зазначену продукцію: за даними Держстату, ціна на експортовані з України чорні метали у 2015 р. знизилась на 25 %, вироби з них - на 15,6 %. Отже, йдеться про фізичне зменшення експорту металургійної та мінеральної продукції, яке пов'язане насамперед з втратою низки виробничих потужностей на непідконтрольних Україні територіях Донбасу.
5. Частка продукції машино- та приладобудування в експорті збільшилася до 15,5 %. У вартісному вимірі експорт цієї продукції зменшився лише на 9,6 % за 10-12 % зниження цін, що дозволяє припустити збереження докризового фізичного обсягу експорту машинобудівної продукції. Причому до ЄС було спрямовано 42,1 % усього експорту продукції машинобудування з України, в тому числі – 72,5 % електричних машин. При цьому спостерігався приріст експорту продукції транспортного машинобудування: суднобудування - в 1,8 разу, автомобілебудування – в 2 рази, літакобудування – у 9,6 разу. Експорт оптичних приладів збільшився в 1,3 разу.
6. Відбулося деяке збільшення (з 5,0 до 5,5 %) частки експорту текстильної продукції, взуття, головних уборів, шкур та шкіри, що зазвичай реалізуються малими та невеликими середніми підприємствами. При цьому 80,2 % експорту текстилю здійснюється до країн ЄС, 93 % з цього експорту складає готовий одяг. Наразі до ЄС спрямовано 90 % усього експорту готового одягу з України.

Рис. 4. Зміна структури імпорту з ЄС до України у 2013-2015 рр., %

Зміни у структурі імпорту у період, що розглядаються, мали більш суперечливий характер та загалом відбивали тенденції зміни сукупного попиту під впливом економічної кризи (Рис. 4):

1. Імпорт до України з ЄС скоротився значно суттєвіше, ніж експорт, що є наслідком глибокого падіння внутрішнього попиту, посиленого ефектом трикратної девальвації гривні. При цьому зріс рівень географічної концентрації: на перший десяток найбільших торговельних партнерів припало 80,0 % сукупного імпорту з ЄС, в т.ч. чверть імпорту здійснювалася з Німеччини, а три країни – Німеччина, Польща та Угорщина – надавали 51,6 % усього імпорту до України з ЄС. Позитивну динаміку за досліджуваний період продемонстрував лише імпорт з Угорщини, який зріс на 14,8 %, а частка цієї країни – збільшилася більш ніж удвічі (зріс також імпорт з Люксембургу та Мальти, що не складає відчутної величини).
2. В товарній структурі імпорту найсуттєвіше зменшилася частка продукції інвестиційного та виробничого призначення. Так, імпорт продукції машино- та приладобудування зменшився на 56,6 %, а його частка – до 24,4 %, частка металургійної продукції – до 5,1 %, хімічної продукції та полімерів – до 25,6 %. Такі зміни чітко корелюють з явищами інвестиційної кризи та скорочення припливу іноземних інвестицій і свідчать про природне звуження коопераційних відносин з європейськими підприємствами в умовах зростання ризиків для економічної діяльності.

3. Значне збільшення відбулося лише в частці імпорту мінеральної продукції – як відображення переорієнтації України з російського на європейський ринок вуглеводнів: імпорт мінеральних палив зріс на 13,2 %, а їхня частка склала 22,3 % загального імпорту з ЄС.
4. Показовим є також зменшення імпорту аграрної сировини у 2,3 разу та готової харчової продукції в 1,8 разу. Завдяки цьому частка імпорту товарів груп 1-24 за ТН ЗЕД зменшилася з 11,9 до 9,8 %. Таке скорочення є наслідком поєднання дії звуження внутрішнього споживчого попиту, в т.ч. – на харчові продукти, а також скорочення експорту готової харчової продукції й, відповідно, виробництва у харчовій промисловості.

Отже, основними рушіями скорочення обсягів торгівлі України та ЄС у 2014-2015 рр. стали кризові явища в Україні, в т.ч. руйнування частини експортного потенціалу у зв'язку з воєнними діями на Сході країни, зниження цін на світових ринках та стагнація глобальної економіки. Разом з тим, на європейському векторі дія цих негативних чинників відчутно пом'якшувалася, про що свідчать значно менший рівень скорочення обсягів торгівлі та відзначені позитивні структурні зміни. З нашої точки зору, позитивні тренди були обумовлені насамперед інституційними чинниками, що набували реалізації у процесі практичної реалізації євроінтеграційних кроків України, а саме:

- посиленням мотивації українських компаній до пошуку нових ринків збуту їхньої продукції після втрати російських ринків;
- зростанням інтересу до України та перспектив співпраці з нею серед європейського бізнесу внаслідок ухвалення політичної частини Угоди про асоціацію;
- наданням з середини 2014 р. автономних торговельних преференцій у вигляді скасування Євросоюзом мит на переважну більшість імпорту з України;
- реформуванням системи технічного регулювання, поетапним впровадженням європейських технічних регламентів та початком створення сучасних органів оцінки відповідності;
- активізацією урядом України політики щодо інформаційної та методичної підтримки виходу бізнесу на європейські ринки;
- розвитком транскордонної співпраці.

2.1.2 ВПЛИВ ПВЗВТ

З січня 2016 року розпочинається дія положення про поглиблену та всеохопну зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС, яке продовжить модифікацію умов торгівлі між Україною та ЄС, зокрема – внаслідок поетапного зняття тарифних бар'єрів доступу європейських товарів на український ринок. За

попередніми, дещо апріорними оцінками, представники бізнесу очікують переважання позитивних наслідків від цього процесу. Так, за результатами проведеного українським Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій у травні 2016 р. опитування¹⁴³, 30,8 % промислових підприємств повідомили, що вони виграли внаслідок запровадження ЗВТ, 10,1% компаній повідомили, що втратили, решта компаній зазначили відсутність впливу ЗВТ на їхню діяльність. Зміни в режимах торгівлі вже дозволили 32,2 % компаній розпочати або збільшити експорт їхньої продукції на ринок ЄС.

Зазначимо, що вплив власне зниження митно-тарифного захисту європейсько-го та українського ринків наразі не відіграє принципового значення через значну глибину девальвації гривні, яка поглинула відносно незначні різниці в митних тарифах. Можливо, певний виняток становитиме експорт аграрної продукції до ЄС, де зниження тарифу, який становив 19,8 %, є суттєвим. Так, середньозважені ставки ввізних мит, які застосовувалися в торгівлі товарами між Україною та ЄС, є відносно низькими: ввізні мита ЄС для промислової продукції – 3,9 %; ввізні мита, що застосовуються в Україні для продукції з країн ЄС – 9,2 % для аграрної та 3,7 % для промислової продукції. З моменту набуття угодою чинності середні ставки ЄС зменшилися до 0,6 % на аграрну та 0,5 % на промислову продукцію (нагадаємо, що доти де-факто діяли односторонні торговельні преференції для України), ставки України – відповідно до 6,8 % та 1,1 % з рухом протягом 10 років до 1,4 % та 0,0 %.

Отже, наразі провідну роль у розвитку торговельних відносин України та ЄС відіграватимуть не митно-тарифні, а інституційні чинники, які заохочуватимуть, або перешкоджатимуть співпраці. Зокрема, в уже згаданому опитуванні серед перешкод, які не дозволять повністю скористатись перевагами ЗВТ, керівники компаній називали неспроможність швидко адаптувати продукцію до стандартів ЄС, відсутність партнерів в країнах ЄС, недостатність знань про законодавство ЄС та про ринок ЄС.

Таким чином, вступ у дію Угоди про асоціацію в частині формування зони вільної торгівлі актуалізує завдання максимальної реалізації позитивного потенціалу полегшення доступу українських компаній до європейських ринків, зміцнення конкурентоспроможності національної економіки в міру послідовного спрощення доступу європейських товарів на внутрішній ринок України, створення умов для взаємовигідної економічної кооперації.

Як засвідчує досвід країн Центральної та Східної Європи, у процесі відносин вільної торгівлі з ЄС відбувається поступова модифікація участі національних економік у міжнародному поділі праці. Відтак зрушення в структурі економіки України неминучі, проте зменшення частки на внутрішньому ринку вітчизняних виробників за низкою певних товарних груп має компенсуватися

¹⁴³ Чи виграє український бізнес від створення ПВЗВТ з ЄС? // Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. Офіційний сайт.- Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles?pid=5358>.

зростанням експортоорієнтованих виробництв на напрямках, які становлять поточну та перспективну зовнішньоторговельну спеціалізацію України.

У свою чергу, така зміна потребуватиме суттєвих капіталовкладень та відбуватиметься за сприятливого розвитку ситуації й послідовного проведення Україною політики реформ, сприятливих для інвестиційного клімату та оптимізації використання національних ресурсів для формування відповідей на конкурентні виклики і можливості. Тому у середньо- та довгостроковій перспективі найзначущішими в імплементації положень Угоди є інституційні зміни, які мають сприяти модернізації вітчизняного економіко-правового середовища.

Отже, оцінювати ефективність асоційованого членства України в ЄС лише за зміною умов для торгівлі – значить суттєво втрачати його потенціал. Імплементация усього комплексу зобов'язань, передбачених Угодою, складає, власне, зміст реформування національної економіки, що передбачає регулювання зовнішньої торгівлі згідно норм СОТ, конкурентну політику, контроль за державною допомогою, конкурентність держзакупівель тощо.

Конструктивним буде сприйняття обома сторонами Угоди насамперед не як зведення зобов'язань, виконання яких потрібно механістично забезпечувати чи контролювати, а як потенційних можливостей взаємовигідних кроків щодо усталення в Україні європейського економіко-правового поля. Передбаченими Угодою формами співробітництва є методична та інформаційна підтримка у впровадженні інструментів економічної політики, моніторингу, громадського контролю, тренінги для співробітників органів держуправління та місцевого самоврядування, співпраця експертів у спільних дослідженнях.

2.1.3 ОПТИМІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПВЗВТ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ СПІВПРАЦІ

Серед перспективних напрямів співпраці, суттєвих для розвитку економічного співробітництва України та ЄС, вважаємо за доцільне наголосити на наступних.

1. **Формування механізмів надання державної допомоги** відповідності з Угодою (стаття 262) та ухваленим у 2014 р. Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Антимонопольний комітет України як Уповноважений орган має розробити та ухвалити методичку оцінювання припустимості державної допомоги суб'єктам господарювання для конкуренції, яка враховуватиметься при оцінці розроблюваних нових нормативно-правових актів, які передбачають виділення бюджетних коштів, надання податкових пільг, державних гарантій, інших видів підтримки. Між тим, паралельно відповідні органи виконавчої влади мають напрацювати нові прийнятні інструменти надання допомоги, і в цьому потребують методичної підтримки та засвоєння європейського досвіду.

2. **Завершення реформ у сфері технічного регулювання.** Згідно Статті 55 Угоди, сторони зміцнюють своє співробітництво у сферах технічного регулювання, стандартизації, ринкового нагляду, акредитації та робіт з оцінки відповідності з метою поглиблення взаєморозуміння відповідних систем та спрощення доступу до відповідних ринків. Передбачено сприяння розвитку якісної інфраструктури систем стандартизації, метрології, акредитації, оцінки відповідності та ринкового нагляду в Україні. Цей напрям є конче важливим, оскільки технічні бар'єри для входження українських компаній на ринок ЄС нерідко виникають не через реальні властивості продукції, а через відсутність належної системи визнання українських сертифікатів відповідності, або утрудненість отримання європейських сертифікатів. Тому головний зміст має полягати не у впровадженні технічних регламентів як таких, а у швидкому створенні інфраструктури випробувальних лабораторій та органів сертифікації для діяльності відповідно до європейських вимог.
3. **Надання Україні сприяння в удосконаленні та розвитку податкової системи.** Згідно Статті 351 сторони Угоди співробітничать у питаннях вдосконалення і розвитку податкової системи та податкових органів України, зокрема посилення потужностей збору і контролю, з окремим наголосом на процедурах відшкодування ПДВ для уникнення накопичення заборгованості, забезпечення ефективного збирання податків і посилення боротьби з податковим шахрайством й ухиленням від сплати податків, впровадження європейських принципів належного управління у сфері оподаткування. Таке сприяння мало б включати надання, адаптацію та впровадження відповідних програмних продуктів, оволодіння методами непрямого контролю платників податків, співпрацю українських та європейських фахівців при розробці заходів податкової реформи.
4. **Розширення співробітництва України та ЄС у сфері науки та технологій,** що сприятиме прискоренню технологічного розвитку, зміцненню конкурентоспроможності національної економіки, капіталізації науково-технічної сфери в Україні. Згідно Статті 374 Угоди сторони докладають зусиль для розвитку дослідних потужностей та людського потенціалу, а також дотримання глобальної відповідальності та зобов'язань у таких сферах як охорона здоров'я, захист навколишнього середовища тощо. Стаття 376 передбачає спільну реалізацію наукових програм та дослідної діяльності, навчання шляхом реалізації програм обміну для дослідників та спеціалістів, організацію спільних заходів, щодо наукового та технологічного розвитку, обмін досвідом у сфері управління науково-дослідними установами, а також забезпечення належного захисту інтелектуальної власності результатів досліджень. Реалізація зазначеного потенціалу потребуватиме завершення побудови системи захисту інтелектуальної власності в Україні, цілеспрямованих дій щодо підтримки розвитку міжнародної науково-

технічної співпраці, стимулювання інноваційного підприємництва через відповідні, випробувані в країнах ЄС, податкові, фінансові та організаційні інструменти.

5. **Впровадження за підтримки ЄС сучасного інструментарію сприяння розвитку малих та середніх підприємств (МСП).** Згідно Статті 379 Угоди сторони співробітничать для впровадження стратегій розвитку МСП на принципах Європейської хартії малих підприємств, з особливою увагою до мікропідприємств, удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності МСП, впровадження досвіду інноваційного підприємництва, кластерного розвитку. Передбачено сприяння розширенню контактів між приватними підприємствами України та ЄС. Для реалізації зазначених можливостей украї важливою є синхронізація української політики дерегуляції та підтримки розвитку МСП з європейською. Положення Угоди дають підстави пропонувати розширення частки фінансування програм розвитку МСП в рамках технічної допомоги, залучення методичної підтримки для створення інституційного забезпечення сприяння МСП (фондів, сервісних, дорадчих установ тощо).
6. **Розширення співпраці у модернізації промисловості України, і насамперед – її базових галузей.** Така співпраця передбачена, зокрема, Статтею 379 Угоди. Стаття 381 окремо передбачає співробітництво у сфері видобувної промисловості та металургії з акцентами на обміні інформацією щодо перспектив розвитку, заходів реструктуризації та досягнення сталого розвитку цих галузей. Статтею 379 також окремо передбачено підтримку з боку ЄС вжиття заходів щодо стимулювання експорту в Україні. На цій основі доцільно запозичити досвід створення систем фінансової та інформаційної підтримки експорту, напрацьований, насамперед, новими членами ЄС. Доречним видається узгодження промислової політики України з програмою відродження промисловості ЄС, передбаченою Резолюцією Європарламенту *“Renaissance of Industry for Sustainable Europe”* (RISE)¹⁴⁴. Слід взяти до уваги незавершеність процесів реструктуризації старопромислових регіонів Сходу ЄС, що може стати підставою для спільної розробки технологій модернізації та реструктуризації базових галузей. Створення в рамках реалізації RISE *Інвестиційного плану для Європи* та мережі державного інвестування на основі *Національних промоційних банків*¹⁴⁵ розширює можливості для включення України до відповідних

¹⁴⁴ Renaissance of Industry for a Sustainable Europe. Motion for a European Parliament resolution on reindustrialising Europe to promote competitiveness and sustainability. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0464+0+DOC+XML+V0//EN>

¹⁴⁵ “Working together for jobs and growth: The role of National Promotional Banks (NPBs) in supporting the Investment Plan for Growth.” Communication from the Commission to the European Parliament, the Council.-COM(2015)361.- Brussels, 22.07.2015.

інвестиційних проектів, принаймні – в ролі реципієнта оновлених технологій для базових галузей промисловості.

7. **Адаптація в Україні європейського досвіду підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій.** Статтею 403 Угоди передбачено поступове зближення політик та законодавства ЄС та України у цій сфері. Відповідне співробітництво, згідно Статті 404, передбачає заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва в Україні, покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, посилення гармонізації з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій. Відповідні пріоритети могли б бути інтегровані до програм технічної допомоги Україні, в т.ч. тих, які стосуються відбудови та реструктуризації територій у зоні конфлікту на Сході України, а також можуть використовуватися при визначенні інвестиційної привабливості аграрного сектору України.
8. **Розвиток транскордонного співробітництва, підтримка проведення в Україні регіональної політики** з особливим наголосом на розвитку відсталих територій (Стаття 446 Угоди) та широким залученням місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва зміцненням транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства (Стаття 447). Статтею 448 серед пріоритетів співробітництва визначено транспорт, енергетику, комунікаційні мережі, культуру, освіту, туризм, охорону здоров'я. Реалізації зазначеного потенціалу сприятимуть розширення повноважень регіональної влади та місцевого самоврядування у здійсненні транскордонних зв'язків, розвиток співпраці в межах єврорегіонів, активне освоєння досвіду реструктуризації старопромислових територій Східної Європи. Предметом окремої уваги має стати програмна співпраця з ЄС щодо відновлення та реструктуризації економіки території у зоні конфлікту на Сході України, що передбачатиме як програми допомоги на відновлення інфраструктури, так і залучення приватних інвестицій.
9. **Удосконалення механізмів використання зовнішньої фінансової допомоги**, що надходить через відповідні інструменти фінансування ЄС. Як передбачено Розділом VI Угоди, має бути забезпечено запобігання шахрайству з отриманими коштами. Це вимагатиме запровадження інституційних інструментів, отримання та використання такої допомоги на програмних засадах, у співробітництві та координації з іншими країнами-донорами, організаціями-донорами та міжнародними фінансовими інституціями й відповідно до міжнародних принципів надання ефективної допомоги. Зокрема, цьому сприятимуть: створення спільно з основними приватними та інституційними донорами програми фінансової підтримки України (умовно – «плану Маршалла для України»), визначення інституційних засад управління реалізацією зазначеного плану через відповідний орган, до якого входить представники донорів, створення спеціалізованої

фінансової інституції – Фонду регіонального розвитку – для реалізації програм фінансової допомоги у регіональному вимірі тощо.

Слід усвідомлювати, що пластичність економічної моделі, яка формуватиметься в Україні у процесі імплементації Угоди про асоціацію, надає європейським партнерам, у разі виходу за рамки «торговельноцентричної» обмеженості, можливість сформувати в Україні економічний простір, який логічно розширюватиме конкурентні переваги ЄС на основі наскрізних проектів та коопераційних ланцюгів, які сприятимуть впровадженню сучасних технологій «Індустрії 4.0» у широкому спектрі галузей економіки, включаючи традиційні. Це дозволить змінити структуру внутрішнього попиту в Україні, побудувати нові місткі ринки для сучасних товарів та послуг, удосконалити використання ресурсів економіки України та зорієнтувати їх на змінювану структур попиту, що, зрештою, дасть синергетичний ефект для подальшого розвитку економічних взаємозв'язків у масштабах усієї Європи, яка наразі потребує джерел реконсолідації. Отже повномасштабна імплементація Угоди про асоціацію потенційно вигідна об'єднаній Європі не менше, ніж Україні.

Досі відсутність розуміння важливості вироблення такої ідеології побудови спільних інтересів гальмує розвиток взаємовідносин, формує так звану «втому від України», а з іншого боку – дестимулює українську владу щодо проведення необхідних євроінтеграційних перетворень.

Відтак необхідно зосередитись на розбудові інституційних механізмів розширення та поглиблення співпраці України та ЄС щодо реалізації потенціалу, закладеного Угодою про асоціацію. Серед можливих кроків, що сприятимуть такій розбудові, доцільно наголосити на наступних:

- формування та затвердження нової Стратегії європейської інтеграції України, на розвиток ухваленої у 1998 році, в якій має бути позиціоновано участь України у вирішенні спільних для всього європейського простору проблем, визначено напрями та механізми реалізації позитивного потенціалу Угоди про асоціацію, побудову управлінських механізмів розвитку асоційованого членства в напрямку поглиблення інтеграції;
- розробка механізмів дорадчої участі України на етапах підготовки рішень у групах і комітетах Європейської Комісії, насамперед тих, які змінюють умови функціонування простору ЄС, а отже – мають бути прийняті Україною (за приклад варто взяти модель такої участі країн Європейського економічного простору, зокрема - досвід Норвегії);
- уточнення повноважень віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та урядового офісу з питань європейської інтеграції – з розширенням функціональних завдань від реалізації Угоди про асоціацію – до організації участі Уряду та профільних міністерств у моніторингу, розробці та оцінці рішень органів ЄС у відповідних сферах;

- створення Розширеної експертної групи та, за необхідності, консультативних груп із зацікавленими сторонами щодо оцінки перебігу та проблем реалізації Угоди про асоціацію, подальшого розширення співпраці України та ЄС;
- розбудова механізмів технічної допомоги органам державного управління в оволодінні сучасним управлінським інструментарієм, формуванні адекватного інституційного забезпечення державної політики;
- формування спільних інститутів щодо розподілу та контролю за використанням міжнародної (зокрема європейської) допомоги України, кредитних програм європейських організацій, суверенних а, за окремими домовленостями, й інших кредиторів;
- розвиток кооперації з дипломатичними відомствами країн ЄС щодо системної підтримки засобами економічної дипломатії українських експортерів на європейських товарних ринках: укладення угод щодо спрощення митних процедур, участі представників бізнесу у переговорах з економічних та торговельних питань, захисту національних економічних інтересів у відповідних міжнародних організаціях тощо;
- створення механізмів сприяння виходу на ринки країн Євросоюзу малих і середніх компаній з оформленням необхідних документів за принципом «єдиного вікна», створення організаційних механізмів надання прозорої загальнодоступної інформаційно-правової підтримки з боку Мінекономрозвитку та МЗС для просування продукції цих компаній на зовнішні ринки;
- поглиблення транскордонного співробітництва, насамперед - на основі єврорегіонів, розширення залучення та повноважень місцевих громад у цьому процесі, широкого залучення до транскордонної співпраці малого та середнього бізнесу;
- сприяння розширенню контактів між діловими об'єднаннями та безпосередньо між приватними підприємствами України та ЄС, для безпосереднього обміну діловими пропозиціями, оволодіння напрацьованим досвідом роботи на європейських ринках та в умовах дії європейських регуляцій – до цього може бути залучено програми технічної допомоги, що надається Україні європейськими донорами.

Високий рівень геополітичної напруженості навколо стратегічного вибору України робить проваджувану наразі європейською стороною пасивну тактику очікування системних змін в Україні надто ризикованою. Відтак участь європейських партнерів в її інституційній модернізації та сприянні розвитку економічних комунікацій з країнами ЄС є необхідною умовою послідовності та динамічності процесу європейської інтеграції України.